

information about the state of existing system of higher education in Ukraine, and while realizing these measures – information about the changes which take place in the system of higher education and the correspondence of these changes to the specified criteria. The statistics of the higher education quality is called to form such information.

Such long quotation is given in the beginning because the concepts "the quality of the higher education" and "quality of teaching", given the new law of Ukraine "About the higher education" [2], don't take into account the demands to the notion "quality" as it is meant by philosophy. The main ideas in these concepts are "level" and "standard" of the higher education, that presupposes the necessity of working out the criterions for defining the quality of the higher education. At the same time the subjectivity of any criterion, as well as interconnection between the development of science, practice and education, must be taken into consideration. The mentioned above much more complicates the conditions of applying the criterions for defining the level of the quality of the higher education because of the fact that the mentioned development requires their permanent renewal. And it is very difficult to identify when the moment for making such renewals comes.

References

1. Философский словарь / Под. ред. И.Т. Фролова. – [5-е изд.]. – М.: Изд-во политической литературы, 1986. – 589 с.
2. Закон України "Про вищу освіту" від 01 липня 2014 року № 1556-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 37–38. – ст. 2004.
3. Величко О.Г. Якість освіти – проблеми й перспективи / О.Г. Величко, С.Й. Пинчук, С.Т. Пліскановський // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2003. – Вип. 34. – 341 с.
4. Вища освіта України і Болонський процес : [Навч. Посіб.] / За редакцією В.Г. Кремения. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – С. 171.
5. Субетто А.И. Проблема качества высшего образования в контексте глобальных и национальных проблем общественного развития (философия качества образования) / А.И. Субетто. – СПб., Кострома, 2000.
6. Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття : програмний документ ЮНЕСКО (1995) / Авт. кол.: В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, С. Довгий та ін. – К.: Навч. книга, 2003. – С. 352–354.
7. Ляшенко О.І. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти / О.І. Ляшенко // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 1 (46). – С. 5–12.
8. Вардеман Стивен Б. Статистичні методи забезпечення якості / Стивен Б. Вардеман, Дж. Маркус Джоуб. – К.: Видавничий центр КНТЕУ, 2003. – 254 с.
9. Мировые индексы и рейтинги // Зеркало недели. – 2007. – № 42–43. – 10 ноября.
10. Дугов О.О. Інституційні чинники підвищення конкурентоспроможності економіки України / О.О. Дугов // Економіка промисловості. – 2008. – №2 (41). – С. 3–9.
11. ISO 9000:2005 (E) [Электронный ресурс]. – Режим доступа <http://www.klibok.net/Downloads-index-req-viewdownloadaddetails-lid-219.html>.
12. Герасименко С.С. Статистическое обоснование программ подготовки и использования специалистов / С.С. Герасименко. – К.: "Вища школа", 1991. – 134 с.

Надійшла до редколегії 31.03.15

С. Герасименко, д-р екон. наук, проф.,
В. Герасименко, канд. екон. наук, викладач,
ВНЗ "Національна академія управління", Київ, Україна,
О. Чуприна, канд. екон. наук, доц.,
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Харків, Україна

СТАТИСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Розглянуто проблему статистичного оцінювання якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості підготовки їх випускників, у зв'язку з необхідністю впровадження в практику положень нового Закону України "Про вищу освіту". Обґрунтовано необхідність оцінювання якості вищої освіти в Україні із застосуванням базових статистичних підходів та методів, використовуваних в управлінні якістю товарів і послуг.

Ключові слова: вищий навчальний заклад; вища освіта; якість; якість вищої освіти; стандарт; критерій; статистичне оцінювання.

С. Герасименко, д-р екон. наук, проф.,
В. Герасименко, канд. екон. наук, преподаватель,
ВУЗ "Национальная академия управления", Киев, Украина,
О. Чуприна, канд. екон. наук, доц.,
Харьковский национальный университет им. В.Н. Каразина, Харьков, Украина

СТАТИСТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Рассмотрена проблема статистического оценивания качества образовательной деятельности высших учебных заведений и качества подготовки их студентов, в связи с необходимостью внедрения в практику положений нового Закона Украины "О высшем образовании". Обоснована необходимость оценивания качества высшего образования в Украине с применением базовых статистических подходов и методов, используемых в управлении качеством товаров и услуг.

Ключевые слова: высшее учебное заведение; высшее образование; качество; качество высшего образования; стандарт; критерий; статистическое оценивание.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2015; 4 (169): 9-14

УДК: 311.2-044.3:373.5(477)

JEL: I21

DOI: [dx.doi.org/ 10.17721/1728-2667.2015/169-4/2](http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/169-4/2)

А. Ганюкова, асп.
Національна академія статистики, обліку та аудиту, Київ

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ СТАТИСТИЧНИХ ПОКАЗНИКІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто структуру та зміст статистичного забезпечення аналізу середньої освіти. Особливу увагу приділено організаційним засадам побудови системи статистичних показників стану та тенденцій розвитку досліджуваного явища. Подано систему показників, що включає наявні показники та запропоновані автором, аналіз яких сприятиме підвищенню ефективності державного управління в даній сфері.

Ключові слова: середня освіта, система показників, інформаційне забезпечення, моніторинг.

Вступ. Пріоритетним викликом держави у сучасному світі є її здатність реагувати на соціально-економічні і політичні зміни та побудова високоефективної еконо-

міки, яка здатна конкурувати на міжнародній арені. Найбільш ефективним аспектом такої економіки є створення системи освіти, що зможе ефективно функціону-

вати в умовах складного економічного становища більшості країн та економіки знань.

За роки незалежності в Україні було прийнято низку законів та урядових постанов, які стали підставою для розвитку та впровадження сучасної системи загальної середньої освіти: закони України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", постанови Кабінету Міністрів України "Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання", Національної доктрини розвитку освіти та інші. Проте, наразі існує низка проблем, котрі потребують негайного та ефективного вирішення. Поряд із внутрішніми проблемами: наростаюче старіння матеріально-технічної бази, недостатність фінансового забезпечення, низький соціально-економічний рівень працівників освіти, відтік кваліфікованих кадрів, постають проблеми, що є актуальними для розвитку системи освіти різних країн:

- низька якість освіти (учні не мають практичних навичок, не підготовлені до самостійного життя після завершення навчання в школах);
- диференціація якості середньої освіти відповідно до місцевості;
- низька ефективність використання фінансових ресурсів (невідповідність використаних коштів та отриманих результатів);
- відсутність механізмів стимулювання освітніх установ до підвищення якості діяльності;
- консервативність та інертність системи в цілому (неможливість відповідати швидким соціальним змінам).

Сформовані тенденції в сфері освіти обумовлюють зміщення пріоритетів її розвитку у трьох напрямках: детальний аналіз організації освітньої діяльності відповідно до вимог та запитів суспільства, держави, споживачів освітніх послуг, тощо; підвищення ефективності використання всіх видів ресурсів; створення мотивацій для підвищення якості надання освітніх послуг.

В даному аспекті, прийняття ефективних управлінських рішень можливо лише на основі комплексного статистичного аналізу середньої освіти. У зв'язку з цим постає потреба у якісному інформаційному забезпеченні, системі збирання, зведення, групування й аналізу наявної інформації. А також побудови системи статистичних показників, що надавала б можливість проводити оцінку стану середньої освіти країни і регіонів та міжнародних порівняльних досліджень.

Аналіз наукового доробку засвідчує актуальність питання створення та використання науково обґрунтованої системи показників оцінки стану та розвитку системи середньої освіти для порівняння набору альтернативних стратегій розвитку. Серед показників, головна увага повинна приділятися таким критеріям, як ефективність фінансування та раціональний розподіл ресурсів. З огляду на зазначене **мета статті** полягає у ідентифікації показників, розробленні та побудові їх системи, яка б відповідала сучасним вимогам користувачів та відображала всі аспекти стану та розвитку основних складових системи середньої освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На національному рівні формування системи показників стану освіти як частини оцінки її якості відображено в низці публікацій О. Байназарової, Л. Гриневича, О. Касянової, О. Локшиніної, Т. Лукиної, В. Луначека, Л. Паращенко, С. Ракової та інші. Зокрема, О. Байназарова зазначає, що "...система показників повинна бути... адекватною основним цілям і завданням, що постають перед

конкретним етапом розвитку системи освіти й моніторинговим дослідженням освітньої сфери..." [2].

Значний внесок у формування теоретичної та методологічної основи побудови системи статистичних показників, дослідження їх сутності, складності та структури відображені у працях науковців С.С. Герасименка, А.В. Головача, А.М. Єріної, В.С. Михайлова, О.Г. Осауленка, Ю. Цал-Цалко, І.В. Калачової, Н.О. Парфенцевої, Л.М. Гохберга, Н.В. Ковалевої [4], Л. Жарова, В. Яценко [5] та інших.

Методологія дослідження. Відповідно до доповіді Філіпа Г. Кумбса, колишнього директора Міжнародного інституту планування освіти при ЮНЕСКО, світова освітня система опинилася у стані кризи у зв'язку з невмінням проводити оцінку результатів свого розвитку. Вихід з такої ситуації він вбачав у проведенні комплексного оцінювання результатів діяльності системи, критичному оцінюванні та розкритті статистичної інформації, фінансових показників, освітніх аналітичних досліджень, соціологічних опитувань тощо.

Важливим кроком у створенні міжнародного інструментарію, механізмів моніторингу та оцінки системи освіти був рух країн до європейської інтеграції, значне розширення їх політичного, економічного та соціального співробітництва. Розроблення індикаторів розвитку освіти та встановлення їх критеріїв є складним методологічним завданням, що перебувають в центрі уваги багатьох дослідників та міжнародних організацій, у тому числі ЮНЕСКО, ОЕСР (Організація економічної співробітництва та розвитку). На сьогоднішній день, система міжнародних показників освіти, запропонована ОЕСР, являється найбільш закінченою та концептуально обґрунтованою, у той же час яка постійно розвивається та удосконалюється і покладена в основу національних моделей моніторингу, зокрема Німеччини, США, скандинавських країн.

В доповіді ОЕСР "Погляд на освіту 2014" містяться показники згруповані у чотири тематичні блоки: Індикатори А – "Результативність освітніх інституцій і вплив освіти" (9 груп показників); Індикатори В – "Фінансові та кадрові ресурси, які інвестуються в освіту" (7 груп показників); Індикатори С – "Доступ до освіти, участь, прогрес" (7 груп показників); Індикатори D – "Освітнє середовище та школи" (7 груп показників) [1].

В роботі Л. Паращенко "Наукове обґрунтування критеріїв і показників для національної системи моніторингу якості освіти" на основі аналізу міжнародного досвіду визначено групи критеріїв і показників моніторингу якості освіти на національному рівні відповідно до Національної доктрини розвитку освіти України. Автор зазначає, що формування в стратегічних документах завдань розвитку освіти в кількісних вимірах, полегшує розробку системи показників та застосування системи індикаторів [3]. Таким чином, сучасна система показників статистики освіти, повинна вміщувати щонайменше два типи показників: тих, що відображають сучасний стан розвитку та тих, що відображають досягнення поставлених цілей стратегій. Такий підхід надасть можливість формування баз недостатньої інформації.

Результати. Трактуювання поняття "показник" та "статистичний показник" здійснено в багатьох літературних джерелах. На нашу думку, визначення С.С. Герасименка, А.В. Головача та А.М. Єріної, що статистичний показник – це міра, тобто єдність якісного і кількісного відображення певної властивості соціально-економічного явища, є найбільш об'єктивним.

При статистичному вивченні функціонування середньої освіти використовується низка статистичних показників, які відображають якісні та кількісні характеристики розвитку сфери освіти та ланок освітньої системи держави. Однак, не задовольняють потреби користувачів як в кількісному, так і в якісному відношенні, адже в сучасних умовах система показників соціально-економічного розвитку освіти повинна забезпечувати підтримку процесів прийняття рішень, а також: аналіз умов, в яких розвивається система середньої освіти; оцінка ефективності прийняття управлінських рішень, оцінка виконання прийнятих програм розвитку освітньої системи.

За своєю природою статистичний показник є однобічним – відображає лише одну частину явища чи один момент його розвитку. Для усунення даної однобічності, показники об'єднують у систему, що дозволяє отримати цілісну і всебічну характеристику масового явища або процесу.

При розробленні системи статистичних показників середньої освіти слід керуватись низкою принципів побудови, а саме [6]:

- базуватися на наявній статистичній інформації та містити можливості розширення інформаційної бази;
- охоплювати часткові та узагальнюючі показники;
- відображати рівень виконання поставлених цілей та характеризувати обрані засоби досягнення поставленої мети;
- визначати вплив основних факторів (зовнішніх та внутрішніх) на показники стану середньої освіти.

Статистичний аналіз, в першу чергу, вимагає інформаційного наповнення статистичних показників, які повинні представляти собою систему упорядкованих інформаційних потоків про стан, структуру та інтенсивність розвитку галузі.

З метою дослідження стану та розвитку середньої освіти як в окремих регіонах так і України загалом, органи державної статистики збирають, групують, аналізують відповідну статистичну інформацію, яку отримують з таких джерел:

- відомості про реєстрацію в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України;
- державні статистичні спостереження Державної служби статистики України (переписи населення, державна статистична звітність закладів освіти);
- спостереження, які проводяться МОН та іншими міністерствами і відомствами України;
- спостереження міжнародних організацій;
- опосередковані джерела інформації (моніторинги якості освіти, результати ЗНО та ДПА, атестація установ та кадрів, акредитація та інші);
- оцінки та розрахунки, що здійснюються на основі зазначених вище даних [7].

Використання даних джерел є основним, але не єдиним джерелом інформації. Поряд з офіційною звітністю при аналізі досліджуваного явища мають використовуватися опосередковані джерела інформації: моніторинги якості освіти, результати Зовнішнього незалежного оцінювання та державної підсумкової атестації, атестація установ та кадрів, акредитації тощо).

При побудові системи статистичних показників стану та розвитку освіти слід спиратися на по елементний аналіз складових системи та враховувати багатоаспектний характер освітніх процесів. Організаційною основою побудови системи показників, на наш погляд, повинна стати структура інформаційних потоків, що ха-

ктеризують стан та розвиток системи середньої освіти на мікро-, мезо- та макрорівнях.

Середню освіту доцільно розглядати як систему, що представляє собою кінцеву множину функціональних елементів і відносин між ними, що виділені з середовища у відповідності з метою в межах певного часового інтервалу [8].

Відповідно до визначення поняття освіта – установлена форма організації суспільного життя і діяльності людей, що включає в себе сукупність осіб та установ, наділених владою та матеріальними засобами (на основі діючих норм та принципів) для реалізації соціальних функцій і ролей, управління та соціального контролю, в процесі яких здійснюється навчання, виховання, розвиток і соціалізація особистості з поступовим набуттям професійно-кваліфікаційного рівня, середня освіта, як система, включає такі елементи:

- учасники ринку освітніх послуг – суб'єкти: користувачі – учні та їх сім'ї, роботодавці; виробники – освітні установи, їх керівники та викладацький склад;
- ресурсне забезпечення – матеріально-технічне, фінансове забезпечення, забезпечення та рівень викладацького складу;
- освітні процеси, що характеризують результати освітньої діяльності та ефективність роботи системи.

Склад елементів визначає структуру системи показників. Таким чином, автором запропоновано виділити п'ять груп показників, кожна з яких характеризує різні аспекти досліджуваного явища: контингент осіб, які навчаються; засоби для надання освітніх послуг: матеріально-технічне, фінансове та кадрове забезпечення; ефективність освітніх процесів.

Для отримання адекватної картини стану системи освіти, розроблена система статистичних показників містить за кожним показником перелік необхідних інформаційних розрізів: територіально-адміністративний устрій, форма власності закладу освіти, денна та вечірня форми навчання, типу навчального закладу, щодо осіб – стать, рівень освіти тощо та можуть стосуватися однієї людини, групи людей та суспільства в цілому.

До показників ефективності роботи системи освіти окрім, показників завершення навчання та результатів, на думку автора, важливо віднести показники рівня безпеки та здоров'я осіб, що отримують відповідний рівень освіти:

- рівень злочинності (кількість правопорушень, що були здійснені у межах школи чи під час проведення діяльності в школі учнями, про які було повідомлено до міліції; частка підлітків, які перебувають на обліку в органах охорони здоров'я за вживання наркотичних препаратів та алкогольних напоїв в загальній кількості населення відповідного віку);
- рівень здоров'я (співвідношення частки дітей, що мають відхилення в здоров'ї (з зниженням гостроти зору, дефектами мови, сколіозом, порушенням постави) до вступу в навчальний заклад з часткою дітей з відповідними відхиленнями у віці 16 років; кількість випадків травматизму в школах на 1000 учнів).

В таблиці 1, подана система показників інформаційного забезпечення процесу управління середньою освітою в Україні та визначено наявні показники та запропоновані автором.

Таблиця 1. Групи показників інформаційного забезпечення процесу управління середньою освітою в Україні

№ з/п	Назва показника	Наявні / запропоновані
Матеріально-технічне забезпечення		
1.	Структура навчальних закладів	наявний
2.	Розмір площ навчальних закладів відповідно до функціонального призначення	наявний
3.	Частка навчальних закладів, що знаходяться в аварійному стані	наявний
4.	Частка навчальних закладів, що забезпечені всіма видами благ	наявний
5.	Забезпеченість технічними засобами навчання	наявний
6.	Частка комп'ютерів, що перебувають в експлуатації більше 5 років	запропонований
7.	Частка закладів, які забезпечені ширококутовим Інтернетом, необхідними ІТ-засобами та ІТ-сервісами	запропонований
8.	Забезпеченість учнів навчальною літературою	запропонований
9.	Частка дітей які потребують трансферту до навчального закладу, що знаходиться в іншому населеному пункті чи є єдиним у населеному пункті	запропонований
10.	Частка учнів які навчаються в другу та третю зміну	наявний
11.	Кількість закладів освіти, що використовують у процесі навчання інфраструктуру інших закладів (закладів культури, спорту, освіти тощо)	запропонований
Фінансове забезпечення		
12.	Обсяги та структура державного фінансування за рівнями надходження	наявний
13.	Обсяги та структура приватного фінансування за джерелами надходження	наявний (розширений)
14.	Капітальні вкладення і поточні витрати з поділом за цільовим призначенням та в розрахунку на одну особу, яка навчається	наявний
15.	Відношення частки витрат регіонального бюджету на одного учня до витрат на одного жителя	запропонований
16.	Обсяги та структура витрати коштів приватного сектору (домогосподарств) за цільовим призначенням та у розрахунку на одну особу, яка навчається	наявний (розширений)
17.	Оптимальний рівень заробітної плати викладацького складу, що забезпечуватиме залучення молодих вчителів	запропонований
Забезпеченість та рівень викладацького складу		
18.	Статевовікова структура викладацького складу та за рівнем освіти	наявний (розширений)
19.	Частка викладачів які мають свідоцтво про підготовку у сфері ІКТ	запропонований
20.	Середнє число викладачів у розрахунку на один навчальний заклад	наявний
21.	Середнє число учнів у розрахунку на одного вчителя відповідно до рівня освіти	наявний
22.	Частка навчальних закладів, в яких станом на 1.09 відсутні викладачі окремих предметів	запропонований
23.	Структура персоналу закладу освіти	наявний
Ефективність роботи системи освіти		
24.	Відсоток учнів, що були переведені до наступного класу	наявний
25.	Відсоток другорічників в цілому та в кожному класі	наявний
26.	Загальна кількість відрахованих та у розрізі підстав відрахування	запропонований
27.	Відсоток учнів, що були переведені до наступного класу	наявний
28.	Кількість учнів, що завершили навчання з відзнакою/медаллю та приймали участь у Всеукраїнських та Міжнародних олімпіадах	наявний
29.	Кількість учнів, що вступили до інших навчальних закладів та працевлаштувалися	наявний
30.	Кількість злочинів, що була вчинена учнями у межах навчального закладу	запропонований
31.	Частка учнів, що перебувають на обліку в органах охорони здоров'я за вживання наркотичних препаратів та алкогольних напоїв	запропонований
32.	Відношення кількості учнів які мали відхилення в здоров'ї на кінець та початок навчального року	запропонований
33.	Кількість випадків травматизму в закладах освіти на 1000 учнів	запропонований
34.	Кількість учнів які переведені до інших шкіл та класів	наявний
Контингент осіб, що навчаються		
35.	Чисельність контингенту	наявний
36.	Структура контингенту за формою навчання та типом навчального закладу	наявний
37.	Вікова, статева та етнічна структура учнів які навчаються	наявний (розширений)
38.	Частка учнів, що отримали дошкільну освіту у загальній кількості учнів першого класу	запропонований
39.	Структура джерела комплектації класів навчального закладу	запропонований
40.	Охоплення освітою населення певного віку	запропонований
41.	Відношення кількості учнів певного рівня освіти до кількості населення у віці, який відповідає даному рівню освіти	запропонований
42.	Середня кількість осіб в одному класі	наявний
43.	Частка учнів які отримують профільну освіту	наявний
44.	Частка учнів, які займаються на додаткових освітніх / не освітніх заняттях в закладах в яких отримують освіту	запропонований
45.	Частка учнів які займаються в класах з поглибленим вивченням предметів та гуртках	наявний
46.	Кількість осіб які не навчаються за причинами	наявний
47.	Кількість осіб, що навчаються за кордоном	запропонований
48.	Рівень фінансового забезпечення батьків (уповноважених осіб) учнів	запропонований
49.	Частка учнів, які забезпечені поза межами школи Інтернетом, мають у використанні (власному чи спільному з іншими членами сім'ї) планшет/ноутбук/стаціонарний комп'ютер	запропонований

Джерело: складено автором самостійно.

Основним інструментом, що дає змогу дати якісну оцінку системи освіти є аналіз змін показників у часі (динамічний аналіз) та/чи порівняння характеристик системи з аналогічними характеристиками освітніх систем (порівняльний аналіз) інших регіонів. Динамічний та порівняльний аналіз дозволяють:

- оцінити систему в цілому;
- дати оцінку результативності цілеспрямованого управлінського впливу на ті чи інші характеристики системи;
- виявити зв'язки та залежності результатів від ресурсів, умов та позасистемних факторів;
- ідентифікувати сформовані тенденції, моделі та співвідношення;
- виявити відхилення в тенденціях та співвідношеннях та на цій основі ідентифікувати сильні та слабкі сторони територіальної освітньої системи.

При здійсненні по елементного аналізу важливу роль, також відіграють використання контекстних показників, що характеризують не саму систему освіти, а соціально-економічні умови, в яких вона функціонує. В першу чергу це показники: валовий регіональний продукт (ВРП) на душу населення; витрати бюджету на душу населення в залежності від рівня аналізованої системи освіти (регіональний, муніципальний); демографічна ситуація – вікова структура населення, поселенська структура, динаміка чисельності населення, внутрішні міграційні потоки, структура зайнятості, рівень доходів населення тощо.

Відсутність ряду статистичних даних, як зазначалося раніше, створюють передумови для унеможливлення проведення аналізу за переліком показників: перспективної кількості навчальних місць в старших класах загальноосвітньої школи, а також учнівських місць в 1-9 класах, де вони детерміновані віковим фактором та обов'язковістю навчання.

В даному випадку, ми погоджуємося з точкою зору В.І. Єрошина, що планування чисельності учнівських місць в старших школах, повинна виходити з двох основних положень: врахування реальної економічної ситуації (вимоги та можливості економіки) та попиту населення на послуги середньої школи.

Більш складним є питання удосконалення мережі ЗНЗ в сільській місцевості. Разом з пошуком найбільш раціонального поєднання різних типів шкіл, більш важливим є питання виявлення оптимальних розмірів шкіл, тобто вирішення питання подолання їх мало комплектною.

Для вирішення поставлених завдань ефективним є запровадження моніторингових досліджень всіх учасників освітнього ринку. На нашу думку, під моніторингом середньої освіти слід розуміти проблемно-орієнтований комплекс безперервних спостережень з визначеною періодичністю за станом освітньої сфери та факторами, що її формують та на неї впливають, з метою оброблення, нагромадження й поточного оцінювання та прогнозування на базі проведення всебічного статистичного аналізу.

Моніторинг загальної середньої освіти може бути локальним (охоплювати заклади певного типу, території чи певні суб'єкти освітнього ринку), регіональним (в межах певного регіону чи сформованого освітнього комплексу) та національним (на території держави).

Метою проведення моніторингу закладів освіти є отримання інформації, необхідної для:

- оцінювання результативності впровадження державних цільових програм та проектів;
- проведення часових та міжрегіональних зіставлень забезпеченості закладів освіти необхідним мате-

ріально-фінансовим та викладацьким забезпеченням для надання якісних освітніх послуг на основі самооцінки його керівництва;

- аналізу умов формування та розвитку учнівського контингенту;
- аналіз формування позабюджетного фінансування закладів освіти та аналіз ефективності використання бюджетних коштів.

В національній системі статистики освіти спостерігається відсутність ефективної системи показників пов'язаних з фінансуванням закладів освіти домашніми господарствами – батьками учнів. Наразі, дані щодо розміру та структури витрат домогосподарств на освітні цілі, збираються лише на основі вибіркового обстеження умов життя домогосподарств: форми № УЖД-1 "Контрольна картка складу домогосподарств" та № УЖД-5 "Квартальний запитальник про витрати та доходи домогосподарств", що унеможлиблює проведення аналізу в ряді розрізів, мети, обсягів та напрямків використання коштів.

На даній основі нами пропонується введення моніторингових досліджень батьків учнів, що дають змогу визначити витрати: на оплату основної та додаткової шкільної програми, на потреби школи, на додаткові заняття з педагогами та репетиторами та надасть змогу оцінити обсяги сукупного фінансування приватним сектором закладів освіти, а також визначити ефективність системи освіти окремих територіальних одиниць на основі порівняння досягнутих результатів та витрачених коштів.

Проведення даного дослідження також надає змогу отримати інформацію, щодо рівня освіти, економічна зайнятість та матеріального забезпечення батьків, а також мотивацій та стратегій учасників освітнього процесу, умов в яких розвивається дитина, а також оцінка забезпечення можливості здобуття освіти I ступеня за місцем проживання, використовуючи різні форми, у тому числі сімейну, індивідуальну тощо.

Варто зазначити, що запропонована система статистичних показників не є сталою, має розвиватися та удосконалюватися відповідно до мети аналізу та потреб управління. У разі необхідності запропонована система показників може бути доповнена частковими показниками, які більш детально характеризують аспекти розвитку та стану системи освіти регіону. Особливої актуальності, в сучасних умовах соціально-економічної та політичної нестабільності, в яких опинилася Україна з кінця 2014 р., набуває тотальний та проблемно-орієнтований моніторинг стану закладів освіти в "депресивних" регіонах, тощо.

Побудована таким чином система статистичних показників дозволяє реалізувати завдання статистичного дослідження середньої освіти:

- оцінка поточного стану системи освіти та в розрізі окремих сегментів, що дає змогу враховувати інформаційні потреби користувачів різних рівнів;
- аналіз змін та тенденцій розвитку з метою порівняльного аналізу окремих складових системи на різних рівнях, що є близькими за структурою та масштабами, відповідно до запропонованих контекстних показників, або мають характеристики, що представляються бажаними.
- виявити зв'язки та залежності результатів від ресурсів, умов та позасистемних факторів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином при побудові системи показників слід керуватися принципами системного підходу на основі структурно-функціонального аналізу, що надасть можливість сформувати відповідні інформаційні та ана-

літичні системи статистичного вивчення середньої освіти, а також забезпечити потреби статистичного аналізу на всіх рівнях проведення.

Комплексний підхід до вивчення системи середньої освіти вимагає аналізу п'яти груп самостійних, але пов'язаних між собою інформаційних блоків: соціально-економічний стан регіону; матеріально-технічне та фінансове забезпечення, ефективність роботи системи освіти, забезпеченість та рівень викладацького складу, контингент осіб, які навчаються. Формування та удосконалення системи показників статистики освіти забезпечує ефективну роботу освітньої системи, аналізу та прогнозу стратегій в умовах мінливості соціально-економічної ситуації.

Завдяки відкритості запропонованої системи статистичних показників, вона може бути удосконалена та змінена у відповідності до потреб та мети дослідження та соціально-економічного становища в країні чи окремих регіонах.

Враховуючи посилену увагу органів влади щодо пошуку оптимальної моделі дослідження стану загальної середньої освіти, забезпеченість доступною об'єктивною та актуальною інформацією всіх учасників освітньої системи, подальші дослідження автора із зазначеної тематики ґрунтуватимуться на розробці моніторингового дослідження умов розвитку закладів освіти, соціально-економічного становища батьків учнів чи уповноважених осіб.

Дискусія. В попередніх роботах автором було проаналізовано європейський досвід статистичного дослідження освіти, а також джерела формування інформаційного забезпечення статистичного вивчення функціонування середньої освіти в Україні. Розглянуто опосередковані джерела інформації, у тому числі моніторинги та дослідження міжнародних та регіональних організацій. Використовуючи методи статистичного аналізу досліджено тенденції, що спостерігалися в системі середньої освіти в період незалежності України. Автор наголошує, що прийняття ефективних управлінських рішень

А. Ганюкова, асп.

Национальная академия статистики, учета и аудита, Киев, Украина

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ПРИНЦИПЫ ПОСТРОЕНИЯ СИСТЕМЫ СТАТИСТИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье рассмотрена структура и содержание статистического обеспечения анализа среднего образования. Особое внимание уделено организационным основам построения системы статистических показателей состояния и тенденций развития исследуемого явления. Подано систему показателей, которая включает имеющиеся показатели и предложенные автором, анализ которых будет способствовать повышению эффективности государственного управления в данной сфере.

Ключевые слова: среднее образование, система показателей, информационное обеспечение, мониторинг.

A. Haniukova, PhD student

National Academy of Statistics, Accounting and Auditing, Kyiv, Ukraine

THE ORGANIZATIONAL PRINCIPLES OF CONSTRUCTION THE SYSTEM OF STATISTICAL INDICATORS OF SECONDARY EDUCATION

In the article deals the structure and content of the statistical analysis secondary education. Particular attention is paid the organization principles of constructing a system of statistical indicators of the status and trends of the phenomenon. Courtesy a system of indicators, that containing existing indicators and proposed by the author. The analysis of which will increase the efficiency of public administration in the area.

Keywords: secondary education, system of indicators, informational support, monitoring.

та розподіл ресурсів, можливе лише на основі комплексного аналізу стану середньої освіти, що потребує якісного інформаційного забезпечення, системи збирання, зведення, групування й аналізу наявної інформації. Наразі, відповідно до низки досліджень, така система відсутня, а отже тема досліджень є актуальною.

Список використаних джерел

1. Education at a glance 2014: OECD Indicators. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.oecd.org/dataoecd/61/2/48631582.pdf>.
2. Байназарова О.О. Розробка системи показників якості загальної середньої освіти на регіональному рівні / О.О. Байназарова // Пост Методика. – 2006. – № 6 (70). – С. 62-64.
3. Паращенко Л. Наукове обґрунтування критеріїв і показників для національної системи моніторингу якості освіти / Л. Паращенко // Освіта і управління. – 2009. – Т. 12. – №3-4. – С. 110-117.
4. Гохберг Л.М., Ковалева Н.В. Актуальные направления совершенствования статистики образования / Л.М. Гохберг, Н.В. Ковалева // Вопросы образования, 2004, № 1. – С. 274 – 278.
5. Жарова Л., Яценко В. Проблема формирования современной системы показателей статистики образования / Л. Жарова, В. Яценко // Вопросы статистики. – 1995. – №12. – С. 11 – 17.
6. Інформаційно-аналітичне забезпечення державного фінансового менеджменту (методологія і практика прикладної статистики): [Навч. посіб.] / А.В. Головач, В.Б. Захожай, І.Г. Манцуров, Н.А. Головач. – К.: КНЕУ, 2010. С. 20-21.
7. Закон України "Про державну статистику", № 2614-XII – Верховна Рада України від 17.09.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2614-12>.
8. Ковтун Н.В. Статистичне дослідження інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності: теорія, методологія, практика. / Н.В. Ковтун. – Київ: 2005. – С. 358.
9. Гриневич Л.М. Освітні індикатори для міжнародного оцінювання [Електронний ресурс] / Л.М. Гриневич // Сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/httmuo/2011_7/3.pdf.
10. Методологічні положення зі статистики освіти / за ред. Калачової І.В. – К.: Державний комітет статистики України, 2011. – 19 с.
11. Использование административных и вторичных источников данных в социальной статистике – Руководство по применению и практике / Европейская экономическая комиссия ООН. Нью-Йорк и Женева, 2011. – 98 с.

Надійшла до редколегії 01.04.15